

Rahataloudellinen integraatio ja Suomi

PEKKA AHTIALA

EY:n täysjäsenyyden anominen on tulossa Suomelle ajankohtaiseksi. Eräs jäsenyyteen liittyvistä monista kysymyksistä on osallistuminen rahatalouden integraatioon. Seuraavassa tarkastellaan, mitä vaikutuksia rahatalouden integraatiolla on.

Taloudellisella integraatiolla on perinteisesti pyritty tuotantovoimien allokaation tehostamiseen, jolle eräänä edellytyksenä on tuotannon tekijöiden liikkuvuuden parantaminen ja suurtuotannon etujen hyväksikäyttö. Nämä edut ovat kertaluonteisia. Niiden pääasialliset komponentit ovat kaupan luonti (tuotannon siirtyminen kotimaiselta valmistajalta integraatioskumppanin tehokkaammalle valmistajalle) ja kaupan vääristyminen (tuotannon siirtyminen kolmannen maan valmistajalta integraatioskumppanin tehostomammalle valmistajalle tullisuojan ansiosta). Jos kaupan luonti, joka lisää tehokkuutta, on kansantuloaikutuksiltaan voimakkaampi kuin kaupan vääristyminen, maa voittaa. Päinvastaisessa tapauksessa se häviää verrattuna siihen, että integraatiota ei synny. Jos maa jää ulkopuoliseksi joka tapauksessa tapahtuvalle integraatiolle, se saa osakseen vain kaupan vääristymisen vaikutuksia, mikä merkitsee, että ulkopuolinen häviää aina.

Näiden vaikutusten lisäksi integraatiosta saadaan huomattavan tärkeitä kasvua pysyvästi kiihdyttäviä etuja. Kilpailun kiristyminen ja monopolivoiman heikentyminen kiihottavat tuotekehittely- ja tutkimustoimintaa ja poistavat myös tämän päällekkäisyyksiä. Seurauksena on tuottavuuden nousu, mikä voimistaa kasvua pysyvästi.

Hyvänä esimerkkinä päällekkäisyyksistä ovat puhelinkeskukset. Näitä *high tech* -tuotteita valmistaa Euroopassa kuusi eri yritystä, joille omat hallitukset suuntaavat hankintansa. Yhdysvalloissa valmistajia on kaksi. Kummallakin mantereella keskusten kehittälyöhön käytetään 12 miljardia dollaria vuodessa, joten Yhdysvalloissa kaksi yritystä käyttää 6 miljardia dollaria kumpikin ja Euroopassa kuusi yritystä 2 miljardia kukin. Onko ihme, että amerikkalaiset puhelinkeskukset kehittyvät eurooppalaisia nopeammin?

Arvioidessaan integraation Euroopan maille koituvat edut $2\frac{1}{2}$ —6 prosentin haarukkaan bruttokansantuotteesta, Cecchinin raportti käsittelee ainoastaan allokaatiovaikutuksia. Pitkän tähtäyksen kasvuvaikutuksiksi on arvioitu 0.25—0.9 prosenttiyksikköä vuodessa. Näin ne ovat allokaatiovaikutuksia voimakkaampia jo keskipitkällä aikavälillä.

Valuuttakurssiriski on keskeinen ulkomaankaupan este. Sen poistamiseen pyritään valuuttaunionilla. Seuraavassa käsitellään ensin optimaalisen valuutta-alueen problematiikkaa, ja sen jälkeen Suomen asemaa valuuttaintegraatiossa. Lopuksi tarkastellaan Suomen sopeutumista ulkoiseen häiriöön valuuttaunionin jäsenenä ja sen ulkopuolella.

Edellä sanottu osoittaa, että valuuttaunioni on keino pyrittäessä saavuttamaan integraation etuja. Tällä hetkellä käytössä oleva EY-maiden valuuttajärjestelmä EMS tarkoittaa kiinteitä, mutta tarkistettavissa olevia valuuttakursseja. Keskuskurssien ympärillä on pääsääntöisesti $2\frac{1}{4}$ prosentin suuruinen vaihteluväli. Tarkoi-

tus on myöhemmin naulata kurssit kokonaan kiinni (proessin kolmas vaihe). Silloin ollaan jo EMUssa (*European Monetary Union*). Loppullinen päämäärä EY:n valuuttayhteistyössä on yhteinen valuutta, jota toistaiseksi kutsutaan ECUksi. Maastrichtin kokouksen suunnitelman mukaan tähän pyrittäisiin jo vuonna 1999, mikä vaikuttaa optimistiselta.

Käsittelen seuraavassa Suomen asemaa olettaen, että kurssit ovat kiinteät. Tästä voi tehdä sen ja nykytilanteen välille soveltuvat johtopäätökset.

1. Optimaalisen valuutta-alueen problematiikka

Valuuttakurssi on hinta, joka on joko endogeeninen muuttuja (vapaa valuuttakurssi) tai talouspolitiikan välinemuuttuja, jolla talouspolitiikan tavoitteisiin pyritään. Jos kurssi naulataan kiinni, menetetään edellisessä tapauksessa yksi endogeeninen muuttuja, jonka tilalle tulee valuuttavaranto. Mikäli valuuttakurssi on talouspolitiikan välinemuuttuja, täytyy joko saada toinen välinemuuttuja menetetyn tilalle tai luopua yhdestä tavoitteesta. Kun integraation toteutuminen edellyttää ja nyt myös merkitsee tuotannontekijöiden liikkuvuuden lisääntymistä, seuraa siitä tarve harmonisoida talouspolitiikkaa.

Valuuttaunionin ja pääoman täydellisen liikkuvuuden vallitessa tulee yksittäisen jäsenmaan itsenäinen rahapolitiikka mahdottomaksi. Rahapolitiikan vaikutukset ovat näissä olosuhteissa samat koko alueella riippumatta siitä, missä sitä harjoitetaan. Siksi koko unionin piirissä vallitseva rahan kireys on aluetta ajatellen tärkeä. Jonkin elimen on otettava siitä vastuu. EY:ssä on luonnollinen valinta jo tehnyt tehtävänsä, eli johtava pankki on *Bundesbank* — sen maan keskuspankki, jonka inflaatiovauhti on alhaisin. Synnä on, että nykyinen järjestelmä asettaa maksutaseen alijäämämaille huomattavasti suuremmat paineet kuin ylijäämämaille. Näin ylijäämämaat pääsevät vahvaan neuvotteluasemaan ja siten myös määräämään, minkälaista rahapolitiikkaa harjoitetaan. Vaik-

ka erillinen keskuspankki aikanaan perustettaneenkin, lienee Saksalla siinä huomattava sananvalta.

Finanssipolitiikan tilanne muuttuu samalla siten, että tietyn valtion budjettialijäämä rahoitetaan nyt koko alueella. Alijäämä vie silloin myös muiden maiden säästämistä ja syrjäyttää niiden investointeja. Jos valtiot lisäävät voimakkaasti kulutusmenojaan, kuten on pelätty, koko alueen investointitaso laskee ja kasvu hidastuu. Näin siis myös finanssipolitiikan harmonisointi on tarpeen. Pelko suruttomasta valtion kulutusmenojen lisäämisestä lienee kuitenkin liioiteltu, sillä jokaisen »osavaltion» luottokelpoisuuteen vaikuttaa luonnollisesti sen ulkona oleva velka suhteessa sen kykyyn hoitaa velkaansa. Näin voimakkaasti velkaantunut osavaltio joutuu maksamaan korkeampaa korkoa velastaan, kuten yritykset ja kotitaloudetkin.

2. Rahaunionin etuja ja haittoja

Perusetuna on, että rahaunioni tehostaa jäsenmaiden keskinäistä työnjakoa. Tämä on erityisen tärkeää Suomen kaltaiselle pienelle, verrattain yksipuolisen tuotantorakenteen omaavalle maalle.

Yksittäinen maa ei voi käyttää rahapolitiikkaa omien häiriöidensä eliminointiin. Jos Ranskassa on laskusuhdanne ja Saksassa noususuhdanne, tulee rahapolitiikka olemaan tältä väliltä, eikä kumpikaan maa kykene käyttämään rahapolitiikkaa omien erityisongelmiensa hoitamiseen. Finanssipolitiikan mahdollisuudet luonnollisesti paranevat, kun valtionalouden alijäämän rahoittaminen helpottuu. Tähän liittyy myös, että jos yhteisön jäsenmaa on rakenteeltaan häiriöalttiimpi kuin muut maat, se voi viedä häiriön kumppanimaihinsa, koska valuuttaunioni saa tyypillisesti aikaan rajatuontaltiuden ja keskimääräisen tuontaltiuden nousuun. Jos taas kumppanimaisissa on enemmän häiriöitä kuin omassa maassa, oman maan häiriöalttius lisääntyy.

Yhteinen valuuttakurssi muuhun maailmaan nähden on yleensä vakaampi kuin yksittäisen maan valuutan kurssi, mikä auttaa vakaan hintakehityksen ylläpitämistä.

Valuuttaunionin jäsenmaiden on päästävä yhtenäiseen inflaatiiovauhtiin, jonka tulee lähestyä maaryhmän alhaisinta inflaatiotasoa. Yksittäinen maa joutuu siis tekemään uudenlaisen kompromissin inflaation ja työllisyyden välisessä valinnassaan. Tämä on eräs menetetty tavoite, josta aikaisemmin oli puhetta. Näin Suomelle ominaiset inflatoriset palkankorotukset heijastuisivat varsin nopeasti työllisyyteen, mikä olisi omiaan hillitsemään korotuksia. Lisäksi tämä aiheuttaa painetta koko unionin kattavien ammattijärjestöjen syntymiseen.

Rahan hyödyllisyys vaihdon välineenä, arvon ja tulevien maksujen mittana lisääntyä, kun missä tahansa jäsenmaassa voidaan suorittaa maksuja mihin tahansa jäsenmaahan kuten omassa maassa. Tällöin ei ole valuuttakauppaa, kurssiriskiä eikä niitä transaktiokustannuksia ja muita ongelmia, joita kansainvälisin maksuihin liittyy. On jopa arvioitu, että EY:n sisäisissä maksuissa nämä kustannukset olisivat $1\frac{1}{2}$ prosenttia bruttokansantuotteesta. Arvio lähtenee olettamuksesta, että valuuttakaupan kustannukset ovat veloitusten suuruisia, mikä ei yleensä pidä paikkaansa.

Tuottavuuden kasvun erot johtavat ongelmiin keskipitkällä tähtäyksellä, koska palkkojen muutosten erot eri osissa unionia ovat pienemmät sekä edellä mainitusta syystä että työvoiman liikkuvuuden lisääntymisestä johtuen, eivätkä ne siten täysin heijasta tuottavuuden kasvueroja.

Vaihtotaseen alijäämää ylläpitävä maa kykenee pakkolainaan kumppanimaitensa resursseja. En kuitenkaan yhdy näkemykseen, että tämä on epäkohta, koska lainaaminen tapahtuu markkinakorolla. Myös maan sisällä lainataan toisilta resursseja markkinakorolla, eikä kukaan pidä sitä ongelmana, päinvastoin.

Depressiossa olevien alueiden ongelmat korostuvat. Maksutaseen sopeutuksessa on epäsymmetria. Yksityisillä markkinoilla pääoma virtaa kohti hyvinvointia, mutta ei pahoinvointia. Jos maalla on vaihtotaseen alijäämä investointiboomin ansiosta, pääoma virtaa ao. maa- ta kohti, ja se kykenee varsin helposti ja alhaisin kustannuksin rahoittamaan alijäämänsä. Jos alijäämän syy on depressio, ovat taloudellisen toiminnan mahdollisuudet alueella heikot. Jos

esimerkiksi kilpailukyky on heikko, alueella toimivien yksiköiden, niin valtion kuin yritystenkin, luottoriski kasvaa ja ne joutuvat mak samaan lainoistaan korkeampia korkoja. Unionin ulkopuolella oleva maa selviytyisi ongelmasta devalvoimalla. (Kuten todettiin, valtion menojen lisäyksen rahoitus on helpompaa unionin jäsenelle kuin ulkopuoliselle, vaikkakin siihen liittyy rahoitusongelma, ja toisaalta kansantulo kerroin on pienempi.) Siksi tarvitaan keskushallitus tai yhteinen keskuselin, joka on valmis auttamaan depressiossa olevien alueiden pääsyä takaisin kasvu-uralle, esimerkiksi tulonsiirron avulla. Tällöin valtio suorittaa investointeja työttömyysalueella, antaa muuttoavustuksia tai toteuttaa muita toimenpiteitä, joilla alueen talous saadaan kuntoon. EY:hyn on tällainen järjestelmä perustettukin, mutta sen resurssit ovat tuskin riittäviä. Siksi on erityisen tärkeää, että unioniin ei mennä yliarvostetulla valuutalla.

Kuinka paljon harmonisointia tarvitaan? Euroopassa vallitsevan käsityksen mukaan rahaunioni edellyttää sosiaaliturvajärjestelmien, palkkojen, lainsäädännön ym. pitkälle menevää yhtenäistämistä. Uusin tutkimus Yhdysvaltojen eri alueiden välillä viittaa siihen, että sitä tarvitaan huomattavasti vähemmän kuin on arveltu. Siellä on eri osavaltioiden välillä verotuksessa, sosiaaliturvassa ja palkkatasossa varsin suuria eroja ilman että se saa aikaan tuntuvaa muuttoliikettä tai sellaisia maksutaseongelmia, joista edellä oli puhetta. Myös valtion velan korkovaikutukset hillitsevät osavaltioiden menojen lisäämistä. Lankeamista tällaiseen houkutukseen lyhyen tähtäyksen etujen saamiseksi ei ainakaan Yhdysvalloissa ole kovin korostuneesti huomattu.

Maastrichtin sopimus rahaunionin (EMU) jäsenyyden kriteereistä heijastaa edellä mainittuja aiheellisia ja osin aiheettomiakin näkökohtia pyrkiessään luomaan seuraavat unionissa toimimisen edellytykset ennalta:

— Inflaatio saa ylittää kolmen vakaimman hintatason maan inflaation keskiarvon enintään 1.5 prosenttia, ja pitkät korot saavat ylittää kolmen alhaisimman korkotason maan korkojen keskiarvon enintään 2 prosenttia.

— Valtion budjettialijäämä saa olla enintään

3 prosenttia ja valtion velka enintään 60 prosenttia kotimaan bruttokansantuotteesta.

— Maan valuuttaa ei ole saanut devalvoida kahteen vuoteen, ja sen kurssin on täytynyt pysyä normaalin 2,25 prosenttia vaihteluvälin sisällä.

Tällä hetkellä EY-maista vain Ranska ja Luxemburg täyttävät kaikki kriteerit.

3. EY:n aikataulu

Edellä todettiin, että Euroopan monetaarisen integraation aikataulu vaikuttaa melko epärealistiselta. Siihen vaikuttavat myös maiden muuttuneet kannat. Niinpä Ranska on lyhyessä ajassa muuttunut jarruttajasta kiihdyttäjäksi ja Saksa kiihdyttäjäksi jarruttajaksi — osin siksi, että sen johdon päähuomio keskittyy Saksojen yhdentymisen aiheuttamiin ongelmiin. Englanti on koko ajan ollut hitaan kiiruhtamisen kannalla.

Itse yhteisön aikataulusta on helppo levollisin mielin ennustaa, että vaikka uudenvuodenpäivänä 1993 juodaan shampanjaa syntyneen uuden uljaan EY:n kunniaksi, todellisuudessa tämä päämäärä on kaukana edessä. Niin suurista muutoksista niin monilla alueilla on kysymys.

4. Esimerkki Suomen sopeutuksesta

Oletetaan, että metsäteollisuuden tuotteiden kansainvälinen kysyntä nousee. Nykyisessä tilanteessa revalvoisimme markan, jotta kysyntäpaine pienenis. Tämä tekisi mahdolliseksi myös rahapolitiikan kiristämisen, ja kykenisimme siis jarruttamaan taloudellista ekspansiota sekä ulkomaan että kotimaan sektorilla.

Myös EMUn jäsenenä kansantulomme nousisi, mutta siihen kohdistuisi erilaisia paineita lähinnä kahdelta taholta. Reaalipuolella kansantulon nousu olisi pienempi kuin nyt, koska kansantulokerroin olisi pienempi. Toisaalta kysyntää ei voisi rajoittaa revalvaatiolla. Monetaarisella puolella ei myöskään tapahtuisi *crowding out* -ilmiötä, sillä meillä ei olisi mahdollisuutta rahamarkkinoiden kiristämiseen, vaan Suomen korkotaso olisi sama kuin muun

Euroopan korkotaso. Palkat nousisivat, mutta tuskin yhtä paljon kuin viime boomin aikana, johtuen lähinnä työvoiman liikkuvuudesta ja niistä työttömyysseurauksista, jotka vaiheessa on otettava huomioon palkoista päätettäessä. Myös korvaava tuonti hillitsisi suomalaisen tuotantoon kohdistuvaa kysyntää. Talouspolitiikan välineistä olisi tällöin jäljellä lähinnä valtion talous, jota pitäisi kiristää.

Pitkäaikainen kysynnän lasku ei olisikaan nousun peilikuva, koska pääomaliikkeet rahoittavat kauppataseen alijäämän ainoastaan korkeammalla korolla. Tästä seuraisi suurempi työttömyys, elleivät hinnat ja palkat laskisi vastaavasti. Silloin Euroopan keskushallituksen tulisi suorittaa niitä tulonsiirtoja, joista edellä oli puhe. Tällä hetkellähan voisimme devalvoida, emmekä tarvitsisi, emmekä saisikaan ulko- puolisia tulonsiirtoja.

Devalvaatiohan on kotimaisten hintojen ja palkkojen laskun korvike ja huomattavasti sitä helpompi toimenpide.

5. Lopuksi

Ei kannata pohtia pitäisikö Suomen liittyä EMS:ään ja myöhemmin EMUun, koska tästä EY-ratkaisun osakysymyksestä ei päästä erikseen tekemään päätöstä kuin lähinnä ajoituksen osalta. Lähtökohta on, että pienenä maana saamme erittäin suuren hyödyn kansainvälisestä työnjaosta, ja valtaosa kaupastamme käydään jo nyt EES-maiden kanssa. Jos emme lähtisi mukaan, jäisimme osattomaksi suuresta osasta näitä etuja kurssiriskiä liittyyvien teki- jöiden vuoksi. Sen mukana vähenisi sekä pääomaliikkeiden joustavuus että erikoistumisen aste, johon me EMUn jäsenenä todennäköisesti päätyisimme.

Jäsenyyden hinta liittyisi suurelta osin häiriöiden todennäköiseen suuruuteen ja niiden eliminointiin. Varsin keskeinen ongelma on Suomen inflaatioherkkyys. Inflatoristen palkankorotusten vaikutukset kokonaiskysyntään ja työllisyyteen tulisivat entistä vaikeammiksi hoitaa. Toisaalta tieto tästä saattaisi hillitä palkkapäätöksiä, koska seuraukset olisivat tiedossa. Myös finanssipolitiikalle asetettaisiin tun-

tuvasti suurempia vaatimuksia, jotta liukumat saataisiin pysymään kurissa. Palkkausjärjestelmää pitäisi kehittää niin, että palkat joustaisi-

vat myös alaspäin tarpeen vaatiessa. Muutoin tuskallinen deflaatio olisi ainoa vaihtoehto uloshinnoittelun seurausten korjaamiseksi.